

БЪЛГАРСКАТА ПОЛИТИКА СПРЯМО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ: ПРЕПОРЪКИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ДОБРОСЪСЕДСКИ ОТНОШЕНИЯ СЛЕД ПРИЕМАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕС И В КОНТЕКСТА НА РАЗШИРЕНИЕТО НА ЕС И НАТО В ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

*Разработени под ръководството на Л. Иванов, с участието и приноса на
З. Андонова, П. Атанасов, С. Бараков, Б. Бобев, Ж. Георгиев, Г. Даскалов,
А. Димитров, Б. Димитров, Е. Еков, С. Елдъров, З. Илиева, Н. Колев, К.
Косев, М. Миланов, И. Митов, П. Пантев, Г. Папакочев, А. Попов, А.
Първанов, В. Рачев, Н. Стоянова, В. Текелов, М. Трайков, С.
Хаджитодоров и др.*

София, януари 2007 / януари 2008

*... трудно е да се обясни на света защо кажи-речи
с всички [околни страни] имаме проблеми,
а те нямат толкова помежду си.*

(Утрински Весник, Скопие, 31.12.07)

1. Основни елементи

Като балканска страна членка на Европейския съюз и НАТО, при това непосредствено граничеща със Западните Балкани, България има особената отговорност да гарантира (заедно с Гърция) постигането от страните кандидатки от региона на съвременните евростандарты за добросъседски отношения, както и да постави на здрава и трайна основа двустранните отношения между България и Република Македония в интерес не само на гражданите на България но и – в не по-малка степен – на гражданите на Република Македония, както и на успешното развитие на балканския регион като модерен и проспериращ дял на Обединена Европа.

Напоследък България предприе две изключително важни стъпки в тази насока, които маркираха края на един и началото на нов етап в отношенията ѝ с Република Македония.

Първата стъпка бяха недвусмислените предупреждения, отправени към Скопие от Президента Георги Първанов и Външния министър Ивайло Калфин през 2006, че отпуснатият кредит от безусловна българска подкрепа за членството на Република Македония в ЕС и НАТО е изчерпан и занапред българската подкрепа ще бъде функция от желанието и успеха

на Република Македония да възприеме и следва една нормална политика на добросъседство.

Втората значима стъпка беше предприета при посещението на Президента Джордж Буш в София през 2007, когато и Президентът Първанов, и Премиерът Сергей Станишев обърнаха внимание на държавния глава на САЩ върху недобросъседската политика на Република Македония.

След тези ясни политически послания, изразени на най-високо равнище, е необходимо да бъдат конкретизирани и прецизирани основните елементи на българската политика по целия спектър от специфични проблеми, свързани с развитието на двустранните отношения между България и Република Македония в новите условия. Настоящата разработка формулира някои възможни отправни точки за такава политика, които се предлага да станат предмет на експертен анализ с последващи политически решения и експедитивно привеждане в действие, както и в някаква форма и предмет на открит публичен дебат.

Основните български нагласи и виждания по комплекса от въпроси, свързани с политиката на България към Република Македония – както и по свързаните с тях аспекти на българските отношения с трети страни, особено Гърция, Албания, Косово и Сърбия – са формирани в различни исторически моменти и съответно са продукт на различни исторически реалности, поради което са вътрешно противоречиви, а оттам и възпрепятстващи всеки евентуален опит за последователна и проактивна политика. Нещо повече, тези нагласи и виждания по никакъв начин не отразяват най-новите реалности след 1 януари 2007, когато освен член на НАТО, България е вече и част от Европейския съюз, докато Република Македония не е. Поради тези обстоятелства настоящият анализ и произтичащите от него препоръки се основават на нов прочит и преоценка, в определени аспекти изискващи и нови подходи.

Трябва да констатираме, че македонистката кауза се радва на по-добра чуваемост от нашата сред заинтересованите среди и широката публика в Европа, Съединените щати и Канада, и това има своето историческо обяснение. Република Македония през последните близо две десетилетия надстройва аргументи и пиар усилия върху над четиридесет години практикуваната югославска политика, през което време българската страна е запазвала мълчание и решително не е полагала усилия да създава извън своите граници застъпници за българската позиция. Друг фактор, който повишава възприемчивостта към аргументите на македонистката кауза, е разпространеното сред обществеността на тези страни съчувствие към малката постюгославска република, разглеждана като рожба, но донякъде и жертва на победителите в Студената война.

Истината обаче е, че ако сега, в предприєдинителния за Република Македония период, двустранните ѝ отношения с България не стъпят върху коректна и здрава добросъседска основа, то след това София в нищожна степен ще разполага с инструменти да отстоява своята кауза, докато възможностите на Скопие ще нараснат. А и най-силните аргументи на България тогава биха били интелектуално и морално уязвими – ако предишното мълчание и пасивност са имали някакво обяснение, то сега, когато изискването за добросъседска политика от страна на всеки кандидат за членство в НАТО и Европейския съюз е първостепенен критерий за прием, всяко наше мълчание ще бъде възприето и от нашите партньори в Алианса и в ЕС, а и в самата Република Македония, като легитимиращо политики и практики, които нито една уважаваща себе си страна не би приела като добросъседски.

Настоящата разработка разглежда най-вече специфичните проблемни моменти в отношенията между България и Република Македония и предлага действия за тяхното трайно решение, като по-бегло маркира други релевантни мерки като общите инфраструктурни и други проекти (включително по линия на ЕС и НАТО), българските инвестиции в икономиката на Република Македония, още по-улесненото даване на българско гражданство на лица от балканските страни с български произход и стимулиран техен достъп до български висши училища и т.н. – все мерки, които несъмнено благоприятстват решаването, без обаче да могат сами по себе си да решат въпросните проблемни моменти.

Разработката е изцяло фокусирана върху българската политика спрямо Република Македония. Отделни действия и политики по отношение на трети страни, както и на ЕС и НАТО, са предложени само и доколкото такива са съществено необходими за постигане на свързаните с Република Македония цели.

1.1. Република Македония

Македонската нация и държава са създадени в процеса на реализация и еволюция на сръбска политическа конструкция, обявена за първи път през 1889, подкрепена с едно решение на Комунистическия интернационал в Москва през 1934, и осъществена между 1944 и 1991 в частта на историко-географския регион Македония (около 36% от общата му територия), известна като Вардарска Македония, включена в територията на Югославия и управлявана от Югославската комунистическа партия. Тази идея прокламира, че българското население на Македония, живяло по тези земи от VII век, няма нищо общо с българската държава и българската нация – твърдение, противоречащо на историческата истина, доминиращо утвърдена в световната наука.

Македонистката доктрина беше наложена във Вардарска Македония с характерните за тоталитарната комунистическа държава методи и средства: терор и репресии над смятащите се за българи (30 000 разстреляни и 120 000 минали през лагери и затвори); пренаписване на историята чрез образование и медии; фалшифициране на автентични документални свидетелства и артефакти, подправяне на историческите паметници (надписи върху църкви, манастири, гробища и т.н.).

Подобни практики в една или друга форма съществуват и в наше време в съвременната македонска държавност. Причината за това е изборът за по-нататъшния път на развитие на новосъздадената македонска нация, който беше направен в условията на новата независима държава Република Македония в началото на 90-те години на миналия век. Едната възможност (актуална и днес) беше да се отчитат обективните параметри на това развитие такива, каквито са, а именно: самостоятелната държавност в рамките и границите на Република Македония (обща държава на етническите македонци и албанци); промените в етническото самосъзнание на голяма част от населението на Вардарска Македония (днешна Република Македония), настъпили след 1944; многовековното историческо развитие на основната част от населението по земите, съставляващи днес Република Македония като неразделна част от българската народност; и съхранената българска етническа принадлежност на определена част от гражданите на Република Македония. Другият път, за съжаление предпочетен от политическия елит на новата държава, беше да се следва в неизменен вид сръбско-югославския проект, все така на антибългарска основа, вече в една различна среда и отчасти с нови протагонисти и носители.

С други думи, в условията на независимост утвърждаването на отделна македонска нация продължи не на основата на признаване и приемане на обективното историческото минало на населението на Вардарска Македония, а на предишната основа на фалшифициране на това минало и проектиране на процеси, свързани с определена територия и определен период от време (Вардарска Македония в рамките на Югославия, 1944-1991) в други територии и други времена. Доколкото историята на населението на Република Македония има общо с тази на съседните страни, този проект на пренаписване на историята (назад до Възраждането, Средновековието, че дори и Античността) с цел нагаждане на историческата национална идентичност на населението на Република Македония съобразно днешната, пряко засяга и по същество се опитва в една или друга степен да предефинира историческата – а оттам и съвременната – национална идентичност на съседните народи и най-вече българския; нещо, което последните естествено намират за съвършено неприемливо.

Важно ново обстоятелство при това продължение на стария проект е, че негови носители и двигатели днес са не само политически и други среди, идейно-политически и биографично свързани с бившата югономенклатура, но еднакво с тях и идейните им противници, включително такива, преследвани в миналото като българи или пробългарски настроени.

Самото име „Република Македония“ впоследствие, поради недобросъседската политика на Скопие, започна да създава проблеми в традиционната употреба на наименованието „Македония“ за другите по-значими дялове на едноименния географски регион – Българска (Пиринска) Македония и Гръцка (Егейска) Македония.

В този смисъл, даденият от България първоначален кредит на доверие с безусловното признаване на новата независима държава през 1992 се оказва инвестиция в полза на добрите отношения между двете страни, която за съжаление не среща реципрочност. В перспективата на изминалото време тогавашното признаване без обвързване на новата държава с ясни стандарти за добросъседска политика по-скоро насърчи продължаването на старата югомакедонска политика, отколкото да постави двустранните отношения на нова основа.

Тези отношения днес са в значителна степен неискрени (скопски представители говорят едно при посещенията си в София и друго у дома или пред трети страни), а предвид силно разминаващите се обществени нагласи в България и Република Македония съществува потенциал за бъдещо влошаване, каквото не би трябвало да има място между две европейски страни, още по-малко между две (в перспектива) членки на ЕС.

Ето защо, с оглед на евентуалната покана за членство в НАТО и на предстоящия преговорен процес по присъединяването на Република Македония към Европейския съюз, България не може да не изиска директно и / или с използване възможностите, предоставени от технологията на присъединителния процес и от българския статут на пълноправен член, следното:

1.1.1. Стриктно изпълнение от страна на Република Македония на съвместната Декларация от 22 февруари 1999, фиксираща договорените от България и Република Македония основополагащи принципи на добросъседските отношения между двете страни, като се регистрират и посочват открито всички констатирани нарушения на Декларацията, а строгият мониторинг на нейното спазване да стане неразделна част от оценките на България и ЕС за напредъка на Република Македония в постигането на задължителните условия и стандарти (включително изискването за придържане към политика на добросъседство) за членство в ЕС, и аналогично за НАТО.

Основанието за поставянето на проблемите по изпълнението на Декларацията от 1999 на вниманието на ЕС е, че нейното неспазване създава сериозни проблеми в двустранните отношения между България и Република Македония, които е недопустимо да останат да съществуват след приемането на последната за член на ЕС.

В самото решение, препоръчващо започване на преговорния процес за присъединяване на Република Македония към ЕС, следва по българско искане да залегне задължението на Скопие стриктно да изпълнява Декларацията от 1999. В процеса на преговорите България да представи на Европейската комисия своята оценка за изпълнението на Декларацията, като фактът на неспазване на Декларацията в нейната цялост бъде отразяван в годишните доклади на ЕК за напредъка на Република Македония в областта на изпълнение на критериите за членство, така че да не се отварят и / или затварят преговорни глави без да бъдат изпълнени необходимите изисквания.

Оценките следва да отчитат единствено реалните действия на Република Македония, а не заявени добри намерения (вината за неизпълнението на които удобно се приписва на „старите сили”, „сръбско влияние” и т.н. Разбира се, би било наивно да се смята, че дори декларативните добри намерения са нещо друго освен конюнктурно поведение, смятано за необходимо единствено до присъединяването към ЕС и НАТО).

1.1.2. Прекратяване на тормоза срещу самоидентифициращите се като българи граждани на Република Македония. Този тормоз включва: траещи часове разпити в полицията на граждани на Република Македония, без да са извършили никакви престъпления, освен че някъде са изтъкнали, че са българи; уволнения от работа; натиск върху обществени организации на българи и т.н.

1.1.3. Равнопоставеност на българите в Република Македония (всички, които ясно се самоидентифицират като такива) с останалите етноси съобразно местното национално законодателство, предвиждащо изброяване в преамбюла на Конституцията на страната; наред с изброените първоначално албанци, турци, власи и роми, и впоследствие добавените сърби и бошнаци, следва да намерят място и българите – независимо от техния, официално деклариран в Република Македония, брой.

В тази връзка е уместно да се разгледа тезата, че днешните етнически македонци (небългари) и етническите българи в Република Македония са „едно”, че между тях няма разлика, което обаче се разбира в съвършено противоположен смисъл: под „общо” едни разбират, че всички са македонци (небългари), докато други имат предвид, че всички са

българи (в някакъв смисъл; или според някои, най-малкото в процес на „ребългаризация“).

И двете интерпретации на въпросната теза са неприемливи, доколкото грубо нарушават основния принцип на етническото самоопределение: всеки сам да определя какъв е, което означава да не определят други вместо него, но и той да не определя за другите. България не може освен строго да следва този принцип и по никакъв начин да не се асоциира с интерпретации, които го нарушават. След като има македонци, които се самоопределят като небългари (разбира се, тук говорим само за потомци на македонските българи, не за албанци, власи, турци и др. етноси във Вардарска Македония), не може друг да твърди, че македонци и българи са едно и също. След като има македонци, които се самоопределят като българи, не може друг да твърди, че македонци е равнозначно на небългари. (Естествено е да има такива мнения в рамките на етническата самоидентификация на отделни лица или свободата на словото на граждани и неправителствени среди, но те нямат място като държавна позиция.)

И двете интерпретации не отговарят на съвременните реалности, доколкото от една страна, в резултат на настъпили промени през последните шест десетилетия, мнозинството от потомците на македонските българи в Република Македония днес се самоидентифицират като етнически македонци (небългари), а от друга страна факт е, че част от населението съхранява своята българска етническа принадлежност. Ясно е, че първите и вторите няма как да бъдат едно, тъй като се отличават именно по своята етническа самоидентификация. С други думи, въпросната теза е фактически невярна. А доколкото съотношението между двете общности е силно изразено в полза на първата, то отричането на съществуващото различие означава приобщаване към каузата на антибългарския македонизъм и работи изключително в българска вреда.

Ето защо е задължително – а и съвършено естествено по съвременните европейски стандарти – етническите българи в Република Македония да не бъдат поставяни в неравностойно положение в сравнение с други етноси.

Проявата на такава грижа от страна на България към българите, граждани на Република Македония, е в съгласие с Декларацията от 1999. Заслужава да се отбележи, че в този важен аспект Декларацията е съществено асиметрична, като изрично изключва действия на Скопие в защита на статута на лица в България, които не са граждани на Република Македония.

Що се отнася до евентуалната численост на българското малцинство в Република Македония и опасението, че официалното му

признаване би показало неговата малобройност, българската политика следва да се основава на реалностите такива, каквито са. Досегашното ни поведение да отбягваме въпроса за признаване на българското малцинство допуска две възможни интерпретации. Едната е, че въпреки наличието на растящ брой придобили българско гражданство, там практически няма такова малцинство, а става дума за някакви „криптобългари“, които със смяната на поколенията ще намаляват. Другата пък се основава на представата, че българи в Република Македония има, но те са нещо повече от малцинство, че там протича едва ли не масов процес на „ребългаризация“, който в близко бъдеще ще върне вардарци в руслото на историческата приемственост, присъща на съседна Пиринска Македония. Очевидно тези две оценки са силно разнопосочни, почиват по-скоро на възприемането на отделни случаи като общовалидни, отколкото на обективни представителни данни за процесите, и във всеки случай със своето визиране на някакви предполагаеми бъдещи реалности не допринасят за реализма на днешната ни политика.

Неоснователно е и опасението, че признаването на българско малцинство би го „капсулирало“ отделно от значително по-многобройната (може би над двеста хилядна според някои условни експертни оценки) категория жители на Република Македония, които имат дуалистичното етническо самосъзнание на македонци и българи едновременно. Изявените българи в Република Македония неведнъж са изтъквали, че чувстват нужда от по-категорична и действена подкрепа от страна на България. Несъмнено, важен елемент от такава подкрепа би била грижата за българското малцинство, чието признаване, по-видимо присъствие и активност, и в крайна сметка самочувствие, би укрепило, а не отслабило, също и българското измерение при онези, които се самоопределят като македонци и българи едновременно. (Заслужава да се отбележи за сравнение, че самоидентифициращите се като етнически македонци, небългари в България не се боят от никакво „капсулиране“ в своето отграничаване от българите и тяхната кауза е добре представена и популяризирана пред международната общност.)

1.1.4. Прекратяване на образованието по история с учебници, напълно фалшифициращи историята и съдържащи обидни квалификации за българската държава и нация, стигащи до откровен расизъм. По българско искане в официално одобрените от надлежните органи на Република Македония учебници да бъде изрично изтъкната българската народностна принадлежност (установена от световната историческа наука) на видни фигури от общата ни история като Св. Климент Охридски, Цар Самуил, братя Миладинови, Гоце Делчев.

Образователната система (от първоначалното училище до университета) е основен инструмент за създаването на масови и силни

антибългарски нагласи сред населението на Република Македония (насаждане на образа на България като окупатор, асимилатор, разделител на македонския етнос), нагласи, на които политиката на Република Македония остава неизменен заложник независимо от политическите промени и смени във властта.

Важно е да се подчертае, че премахването на фалшификациите от учебниците и преустановяването на антибългарската медийна пропаганда не би лишило Република Македония от основание за съществуване. Държавата може да продължи да съществува въз основа на днешните реалности, без да ги проектира ретроспективно за изграждане на някакво несъстояло се минало, да съществува, признавайки българските исторически реалности. Точно така, както България може да признава днешните реалности без да пренася миналото в настоящето.

1.1.5. Възстановяване на унищожените или фалшифицирани надписи върху църкви, манастири, икони, фрески, чешми, мостове и т.н. съгласно съществуващите международни стандарти и спогодби в тази област.

1.1.6. Съдействие при възстановяването или премахване на пречките пред възстановяването на 471 български военни гробища – един особено болезнен въпрос за България.

1.2. Албания и Косово

Немаловажна част от опитите за ретроспективно „саниране” на сръбско-югославския проект за създаване на македонска нация са усилията на Скопие за приобщаване към него на потомците на македонските българи в Гръцка Македония и някои области на Албания и Косово. Въпреки иначе скромните си възможности, Република Македония инвестира значителен пропаганден, политически и материален ресурс за целта и съответно постига определен резултат.

Въпреки неголемия си брой, съхранилите своята етническа идентичност българи в Гърция, Албания и Косово са важно свидетелство за истината за историческото минало на географския регион Македония. Ето защо, особено в контекста на интеграционния процес на присъединяване на Албания към ЕС и НАТО, респективно утвърждаването на Косово като независима държава и нейната последваща интеграция в ЕС и НАТО, България следва да поиска:

1.2.1. Равнопоставеност на българите в Албания с останалите етноси съобразно практиката и законодателството на страната в тази област, т.е. официално признаване на българско малцинство наред с другите официално признати малцинства – независимо от броя на самоидентифициралите се като българи. Зачитането на тази

равнопоставеност следва да стане неразделна част от оценките на България и ЕС за напредъка на Албания в постигането на задължителните условия и стандарти за членство в ЕС, и аналогично за НАТО.

1.2.2. Равнопоставеност на българите в Косово (независимо от техния брой) с останалите етноси, която своевременно да намери място в установяващата се понастоящем местна практика и законодателство в тази област. Прогресът на косовските институции в тази насока следва да се отчита при определяне на българската позиция и участие в утвърждаването и изграждането на независимо Косово, а с течение на времето и неразделна част от оценките на България и ЕС за напредъка на Косово в постигането на задължителните условия и стандарти за членство, и аналогично за НАТО.

България трябва да засили присъствието си сред българите в Албания и в Косово, включително чрез субсидиране на съвместни неправителствени проекти, да насърчи достъпа до български висши училища и да улесни предоставянето на българско гражданство на лицата от български произход, както и да започне незабавно преговори за официално признаване на български малцинства и на двете места.

1.3. Гърция

Релевантността на политиката и поведението на Гърция към проблемите на добросъседските отношения между България и Република Македония в контекста на разширението на ЕС и НАТО в Западните Балкани произтича от редица фактори: Гърция е първата страна членка на ЕС на Балканите с важно участие и принос към успешното разширение на НАТО и ЕС с България и Румъния; гръцката територия включва над половината от географския регион Македония, както той се разбира от XIX век насам (в Гърция е и неговият главен град и естествен център Солун) и, разбира се, благодарение на своята историческа памет, гърците – както впрочем и албанците – са свършено наясно с българската етническа идентичност на населението на Вардарска Македония в миналото и нейната еволюция през последните десетилетия.

Въпреки че гръцките проблеми в двустранните отношения с Република Македония имат редица съществени отличия от българските, Гърция е не по-малко заинтересована Република Македония да възприеме съвременните европейски стандарти за добросъседски отношения. България и Гърция могат да съдействат (включително и съвместно) в тази насока в процеса на подготовката на Република Македония за членство в ЕС и НАТО. В частност:

1.3.1. България и Гърция биха могли да инициират в рамките на Европейския съюз разработването и приемането на подходящо *acquis*

communautaire в областта на образованието, което да осигури определен общ стандарт на обективност в училищното и академичното образование по история.

Що се отнася до потомците на македонски българи, останали днес в Гърция (след неколнократната договорена и де факто размяна на население между България и Гърция в миналото, за последен път след Втората световна война), преобладаващото мнозинство от тях се самоидентифицират етнически като гърци, определен брой – като етнически българи, а други – като етнически македонци. Съобразно гръцката правна уредба (която по отношение на малцинствата се отличава от тези на Република Македония и Албания) и съществуващата договорна база на двустранните отношения между Гърция и България, малцинствената тематика не е актуална на ниво междудържавни отношения, а следва да се разглежда по-скоро като упражняване на специфични права на граждани на Европейския съюз.

В заключение, като член на ЕС и НАТО България има определена отговорност за развитието на добросъседските отношения в процеса на европейската и атлантическата интеграция на Западните Балкани, което изисква определени решения и действия. След датата 1 януари 2007 няма как да бъде обосновано каквото и да било протакане или абдикация от тази национална отговорност, още повече имайки предвид значителния политически, финансов и друг ресурс, с който днес разполага България като страна член на ЕС и НАТО, със стабилна икономика и влиятелни съюзници и партньори. Отпадна и досегашното оправдание, че цялото внимание и национален ресурс бяха мобилизирани за вътрешни реформи и за евроатлантическата интеграция на страната. Бездействието на отговорните български институции не само би било в сериозен ущърб на българския национален интерес, но и би легитимирало, толерирало и по същество насърчило антибългарския македонизъм с неговите политики и практики от миналото, които нямат място в евроатлантическото семейство от нации.

2. План за действие

2.1. Рамка

Практическата реализация на една нова българска политика по отношение на Република Македония изисква разработването и приемането на план за действие с ясно очертана рамка, която да определи:

2.1.1. инструментите за провеждането на българската политика (институции като министерства, държавни агенции, посолства, както и научни звена, лобисти, политици и др.);

2.1.2. конкретните стъпки, които да се предприемат за постигане на поставените цели;

2.1.3. формата, в която българските държавници и политици би трябвало да изговарят вредите от политиката на Република Македония публично и да повтарят изискванията на България за спазване на добросъседските отношения при посещенията си там или на международни форуми;

2.1.4. необходимия политически и финансов ресурс, който следва да бъде инвестиран за лобиране за международна подкрепа и за провеждане на открита и действена кампания срещу негативната пропаганда в Република Македония;

2.1.5. приоритетните цели от изброените, съобразно ресурсите, необходими за тяхното постигане, и значението им за промяната на негативните нагласи на голяма част от гражданите на Република Македония.

2.2. Дейности

Предложените основни елементи на българската политика спрямо Република Македония очертават едно съществено преосмисляне на целия спектър на българските външнополитически отношения, при което проблематиката „България – Република Македония” да бъде вплетена със звученето от настоящия проект:

2.2.1. На първо място, необходима е солидна вътрешно-българска подготовка на един пакет от исторически, културни, политически, географски, етнографски, икономически и други аргументи в полза на очертаните по-горе тези, пакет, който да стане базата на външнополитическата позиция на страната. За целта съществуват достатъчно предпоставки както от преди 1989, така и от по-ново време. Водещо в пакета следва да е позитивното отношение към Република Македония, основано на разбирането, че една млада държава има перспектива за развитие, стъпвайки на съзидателни дела и постижения след създаването си, без да търси опора в някакво измислено минало.

2.2.2. Този български пакет следва да бъде добре балансиран с последователната политика на Атина за защита на гръцките интереси от недобросъседска политика на Република Македония, така че общото въздействие да бъде кооперативно спрямо Скопие, а по възможност – кумулативно и координирано. По отношение на Гърция следва да посочим дългия и труден български преход, при който националният политически ресурс беше приоритетно насочен към постигане на пълното членство на страната в НАТО и ЕС като причина за досегашната българска пасивност към недобросъседската политика на Република Македония. Не се налага да търсим никаква по-особена база за сътрудничеството с Гърция освен регионалните отговорности на двете страни като членове на ЕС и НАТО и

прилагане на европейските стандарти спрямо Скопие. Все пак, българската позиция към Република Македония би била по-принципна и силна, ако в някакъв момент гръцките претенции към Скопие се случи да се разминат с европейските стандарти, България да подкрепи позицията на Република Македония. Не бива международната общественост, а и обществеността в трите страни, да остават с усещането, че българският външнополитически инструментариум по отношение на Република Македония е реплика, подражание на гръцкия.

2.2.3. Шестнадесет години след признаването на суверенитета на Република Македония вече е време окончателно да се надживее патерналистичното третиране на съседната държава, както и да се потвърди категоричната позиция на България, че не са възможни териториални претенции от страна на София, която е член на НАТО и ЕС.

2.2.4. Ключова дипломатическа концепция следва да стане интегрирането на Западните Балкани в ЕС и НАТО като повод за приобщаването към българската нация на българите от Република Македония, Сърбия, Албания и Косово, чрез постигане на изискуемия стандарт за национални и етнически малцинства в рамките на ЕС.

2.2.5. Новата българска активност следва да бъде предварително подготвена с един критичен анализ на Декларацията от 1999 и нейното приложение и с обосноваване за нас самите на една цялостна концепция за бъдещето на нашите отношения с народа и държавата на Република Македония, всичко това пречупено през очакванията за коректни и позитивни отношения с Република Македония като бъдеща страна от НАТО и ЕС. Това налага пълноценно и спокойно координиране на българските позиции със САЩ и другите съюзници от НАТО и ЕС, започвайки с най-важните и при положителни реакции – и с по-специалните случаи, каквито са Гърция и другите релевантни балкански страни: Румъния, Кипър, Словения и Турция. Подходящо внимание следва да се отдели на страни като Полша, Словакия и Чехия (а донякъде и Русия), чиито политици и учени са оказвали определена подкрепа на югославските разбирания по македонския въпрос. В крайна сметка, за всяка държава, с която имаме дипломатически отношения, е необходимо разработването на специфичен подход за приобщаването ѝ към българската теза.

2.2.6. Необходимо е максимално широко популяризиране на нашата версия в европейското медийно пространство, включително с използване на познати за средния гражданин на ЕС примери като Германия и Австрия, или Румъния и Молдова, където изграждането на нови нации на основата на самостоятелно държавно съществуване не е съпроводено с негативизъм от македонистки тип.

2.2.7. Нужен е и постоянен натиск по конкретни поводи в международни правозащитни институции, включително чрез неправителствени организации, работещи по въпроса.

2.2.8. Подробно „досие“ следва да опише дългогодишните обструкционистки действия на Скопие, възпрепятстващи развитието на конструктивни връзки въпреки добронамерената нагласа на България.

2.2.9. В частност, да се посочат и конкретните действия и събития, подтикнали България да активизира критичната си позиция спрямо Република Македония.

2.2.10. Добре е да се осветлят и връзките на видни представители на елита на Република Македония, работещи за влошаване на отношенията с България, поддържащи контакти и връзки със специалните служби на Милошевич в близкото минало, както и с антидемократичните среди в Сърбия днес.

2.2.11. Като страна донор за Целите на хилядолетието за развитие на ООН България е решила да съсредоточи определени усилия и ресурси в няколко приоритетни страни, сред които е включена и Република Македония. В рамките на тази помощ (за която е предвидено да се отделят 0,17 % от brutния ни вътрешен продукт през 2010 и 0,33 % през 2015) България да разработи специална програма за предоставяне на Република Македония на полезен опит, съдействие и партньорство в реформите и евроатлантическата интеграция. Още повече, че гражданският сектор в страната, местната власт, администрацията и бизнесът натрупаха уникален опит на подготовка за присъединяване към ЕС, опит, който е абсолютно релевантен за условията и изходната позиция на страна като Република Македония (и някои други страни в Западните Балкани). Една такава помощ е стратегическа инвестиция в добросъседските отношения и би било неразбираем пропуск да се остави на други.

2.2.12. В рамките на общата визова практика на ЕС да се намерят всички възможни улеснения за достъп в България на гражданите на Република Македония, като минимум българският визов режим за тях да бъде не по-малко либерален от гръцкия.

2.2.13. Да се създадат условия за запазване и разширяване мащаба на следването в български колежи и университети на студенти от Република Македония; да се намерят подходящите форми за поддържане по-нататъшните контакти между и с тях като естествено българско лоби в страната им, а и като желани потенциални участници във все по-привлекателния български пазар на труда.

2.2.14. Да се развие административен капацитет за улесняване и ускоряване предоставянето на българско гражданство, като времетраенето на процедурата се съкрати от години до месеци. България определено е на прага на нов етап от социално-икономическото си и демографско

развитие, важна характеристика на който ще бъде предизвиканата от потребностите на българския бизнес масова имиграция – стихийна или управлявана чрез проактивна политика на привличане и интеграция на имигранти. Българските граждани в Република Македония са значим естествен ресурс в това отношение. И разбира се, българското гражданство на вече значителен и увеличаващ се брой жители на Република Македония дава всичките международноправни основания на България да се намесва и грижи за техните права и интереси.

2.2.15. Да се активизира дейността на Българския културно-информационен център в Скопие за популяризиране на българската култура и политика в Република Македония, като се инвестира и необходимият ресурс. Да се създадат български културно-информационни центрове в Тирана и Прищина.

2.2.16. Да се насърчат българският неправителствен сектор и бизнесът да партнират на жители на Република Македония в техните местни инициативи за българска културно-просветна дейност (създаване на български читалища, клубове и др.) в различни селища на съседната страна.

2.2.17. Подкрепа на изявените културни, политически и медийни лидери на българската общност в Република Македония, подпомагане популяризирането на тяхното дело и в двете страни.

2.2.18. Да се потърси съдействието на Българската православна църква, в духа на нейните исторически традиции и възможности да допринесе за сближаването на двата народа.

2.2.19. Няма съмнение, че през последните години един от най-сериозните дразнители в междусъседските ни отношения е въпросът за регистрацията на ОМО Илинден. И Скопие, и правозащитни организации като Хелзинкския комитет изведоха тази тема в международен контекст, от което България не печели. Нерегистрацията на ОМО Илинден ще става все по-трудно защитима теза, особено след евентуалното членство на Република Македония в НАТО, а още повече в ЕС. Разбира се, казусът е преди всичко правен, но българската позиция и българската кауза несъмнено биха били по-силни, ако на този проблем по-бързо се намери решение.

2.2.20. Независимо каква политика следват правителствата на България и Република Македония, и в двете страни е имало и ще има свободни интелектуалци, медии и граждански групи, които отстояват идеи, нямащи нищо общо с добросъседството. Тези местни фактори имат способността да влияят върху общественото мнение, да формират нагласи към съседа, а понякога да упражняват и политическо влияние. Силата на най-крайните сред тях е в това, че в национален контекст те обикновено нямат опонент. Техните идеи са монологични, липсва диалог, полемика,

сблъсък на факти, аргументи и интерпретации. Най-лошото на тази ситуация е, че широката общественост в България и в Република Македония не познава основанията, историята и аргументите на другата страна. С оглед на една отвореност, доброжелателност и по-добро опознаване на другия, българската страна да инициира провеждането на публични форуми и дебати в България и в Република Македония, широко отразявани в медиите, по всички спорни културно-исторически теми.

Ако България развие своята политика спрямо Република Македония на нивото на днешните предизвикателства – а би било национална безотговорност да се пропусне сегашната историческа възможност – то това изисква и съответната добра подготовка на българското общество, медии и официални институции, която да осигури благоприятните условия за успех.

* * *

Настоящите препоръки са разработени под ръководството на ст. н. с. д-р Любомир Иванов, Институт по математика и информатика, БАН; Президент, Фондация Манфред Вьорнер; Председател, Атлантически Клуб в България

с участието и приноса на:

Д-р Зоя Андонова, редактор, списание „България Македония“;

Посл. Петър Атанасов;

Доц. д-р Стоян Бараков, Правно-исторически факултет, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград;

Посл. д-р Боби Бобев;

Д-р Живко Георгиев, Директор стратегически изследвания, Фондация Манфред Вьорнер;

Проф. дин Георги Даскалов, Исторически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“;

Ст. н. с. д-р Ангел Димитров, Институт по история, БАН;

Проф. д-р Божидар Димитров, Директор, Национален исторически музей, София;

Посл. Евгений Еков;

Ст. н. с. I ст. дин Светлозар Елдъров, Институт по балканистика, БАН;

Зорница Илиева, Главен експерт, Народно събрание;

Посл. Николай Колев;

Акад. Константин Косев, Зам.-председател, БАН;

Марин Миланов, експерт по европейска интеграция;

Илия Митов, политически анализатор;

Доц. д-р Пламен Пантев, Директор, Институт за изследване на сигурността и международните отношения, София; Зам.-декан, Юридически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“;

Д-р Георги Папакочев, политически анализатор;

Александър Попов, Главен експерт, Министерство на образованието и науката;

Доц. д-р Антон Първанов, Факултет по Международна икономика и политика, Университет за национално и световно стопанство, София;

Посл. д-р Валери Рачев;

Надежда Стоянова, програмен директор, Фондация Манфред Вьорнер;

Валентин Текелов, експерт по Западните Балкани;

Мартин Трайков, експерт по Западните Балкани;

Ст. н. с. I ст. д-н Стефан Хаджитодоров, научен секретар, БАН и др.

** * **

Предложено на вниманието на компетентните български институции на 24 януари 2008.

Приложение

СЪВМЕСТНА ДЕКЛАРАЦИЯ

на Министър-председателя на Република България
и Председателя на Правителството на Република Македония

Министър-председателят на Република България и Председателят на Правителството на Република Македония, изхождайки от общия стремеж за развитие на добросъседски отношения между двете държави, дълбоко убедени в необходимостта от развитие на сътрудничеството на базата на взаимното уважение, доверие, разбирателство, добросъседство и взаимно зачитане на интересите на техните страни и народи, убедени в необходимостта от укрепване на сигурността и мира, сътрудничеството и доверието в Югоизточна Европа, изхождайки от стремежите на двете страни за интеграция в европейските и евроатлантическите структури, вярвайки, че конструктивният диалог по всички аспекти на двустранните отношения, както и по регионалните и международните проблеми, ще допринесе за по-нататъшното развитие на връзките на двете страни на равноправна основа, зачитайки принципите на Устава на ООН и

документите на ОССЕ, както и демократичните принципи, залегнали в актовете на Съвета на Европа,

1. изразяват своята готовност и общо желание за развитие на всестрани отношения между Република България и Република Македония. Тези отношения ще бъдат развивани в съответствие с основните принципи на международното право.

2. Двете страни ще си сътрудничат в рамките на Организацията на Обединените нации, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, Съвета на Европа, Инициативата на НАТО Партньорство за мир, Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа и други международни организации и форуми.

3. Двете страни ще съдействат за развитието на сътрудничеството между държавите от Югоизточна Европа, за укрепване на разбирателството, мира и стабилността в района и при осъществяване на регионални проекти като елемент от процеса за създаване на единна Европа.

4. Двете страни ще поддържат контакти и ще провеждат срещи между представителите на органите на държавната власт на различни равнища за развитието на приятелските отношения и сътрудничество.

Те ще съдействат за поддържане на контактите между неправителствените организации и гражданите на двете страни.

5. Имайки предвид географската си близост, двете страни ще се стремят да създават необходимите правни, икономически, финансови и търговски условия за осигуряване на безпрепятствено движение на стоки, услуги и капитали. Те ще насърчават взаимните инвестиции и ще осигуряват тяхната защита.

6. Двете страни ще подкрепят разширяването на туристическия обмен, както и развитието на подходящи форми на сътрудничество в областта на туризма.

7. Двете страни ще разширяват и усъвършенстват транспортните връзки и комуникациите между тях, включително в рамките на регионалните инфраструктурни проекти.

Те ще се стремят към облекчаване на митническите и граничните формалности за пътниците и стоките, които се придвижват между тях.

8. Двете страни ще насърчават активното и безпрепятствено сътрудничество в областта на културата, образованието, здравеопазването, социалните грижи и спорта.

9. Двете страни ще полагат усилия за свободно разпространяване на информация като насърчават и развиват сътрудничеството в областта на пресата, радио и телевизионните предавания чрез използване съвременните съобщителни средства.

Те се ангажират в защита на авторските и интелектуалните права на творците от двете страни.

10. Двете страни ще разширяват сътрудничеството си в правната и консулската област и по-специално по граждански наказателни и административни въпроси както с цел улесняване на пътуванията и посещенията на своите граждани, така и за решаване на техните хуманитарни и социални проблеми.

11. Двете страни няма да предприемат, подтикват и поддържат действия, насочени срещу другата страна, които имат неприятелски характер.

Нито една от страните няма да допуска нейната територия да бъде използвана срещу другата от организации и групи, които имат за цел извършването на подривни, сепаратистки или застрашаващи спокойствието и сигурността на другата страна действия.

Двете страни нямат и няма да предявяват териториални претенции една спрямо друга.

Република Македония заявява, че нищо от нейната Конституция не може и не трябва да се тълкува, че представлява или някога ще представлява основа за намеса във вътрешните работи на Република България с цел защита на статута и правата на лица, които не са граждани на Република Македония.

Двете страни ще предприемат ефикасни мерки за предотвратяване на недобронамерена пропаганда от страна на институции и агенции и няма да допускат дейности на частни субекти, насочени към подстрекателство на насилие, омраза или други подобни действия, които биха навредили на отношенията между Република България и Република Македония.

Подписана в София на 22.02.1999 г. в два оригинални екземпляра, всеки от които на официалните езици на двете страни – български език съгласно Конституцията на Република България и македонски език съгласно Конституцията на Република Македония, като двата текста имат еднаква сила.

ЗА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ:
ИВАН КОСТОВ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ПРАВИТЕЛСТВОТО

ЗА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ:
ЛЮБЧО ГЕОРГИЕВСКИ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА